

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ήμουν κοντά στον Λυκούργο Αγγελόπουλο επί Δείκοσι πέντε χρόνια, αρχικά ως μέλος της Παιδικής Χορωδίας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, έπειτα ως μαθητής του και μέλος της χορωδίας του Ι. Ναού Αγίας Ειρήνης Αιόλου, και αργότερα ως μέλος της Ελληνικής Βυζαντινής Χορωδίας. Μαθήτευσα κοντά του από τα πρώτα μου βήματα στη μουσική ως το τέλος της ζωής του.

Ένωθα πάντα ευγνωμοσύνη προς το πρόσωπό του για όσα μου προσέφερε. Μετά όμως από τον θάνατό του μου αποκαλύφθηκαν δύο πληροφορίες που δεν γνώριζα. Δύο μεγάλες αλήθειες που θα συμπλήρωναν με θαυμαστό τρόπο την εικόνα που είχα σχηματίσει γι' αυτόν. Σε συνδυασμό με όσες αναμνήσεις κατάφερα να ανασύρω από τη μνήμη μου, μεταξύ των οποίων και λεπτομέρειες που μέχρι πρόσφατα δεν συνδέονταν μεταξύ τους, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι του χρωστάω πολύ περισσότερα από όσα μπορούσα μέχρι πρόσφατα να φανταστώ.

Είχε ευεργετήσει δεκάδες μαθητές του, αλλά οι περισσότερες από τις ευεργεσίες του δεν έγιναν γνωστές όσο ζούσε ο ίδιος, καθώς ελάχιστοι συνεργάτες του γνώριζαν τις κινήσεις του προς αυτήν την κατεύθυνση. Υπήρξα και εγώ ένας από τους ευεργετημένους μαθητές του και θέλησα να μοιραστώ την εμπειρία μου μέσα από τις σελίδες αυτού του βιβλίου.

Δεκάδες ή ακόμα και εκατοντάδες μαθητές του έχουν ζήσει παρόμοιες στιγμές κοντά του. Βοήθησε τον καθένα από εμάς να ανακαλύψει την καλλιτεχνία που έφερε μέσα του και στη συνέχεια μας άφησε να ακολουθήσουμε τα δικά μας ξεχωριστά μονοπάτια στον χώρο της μουσικής, χαράσσοντας διαφορετικές πορείες, που ξεκινούν από την ίδια αφετηρία και επεκτείνονται σε όλα τα μήκη και πλάτη της τέχνης.

Η ιδέα να γραφτεί ένα βιβλίο για τον δάσκαλό μου, όχι όμως από εμένα τον ίδιο, γεννήθηκε περίπου έναν χρόνο πριν τον θάνατό του, όταν ήταν ήδη γνωστό ότι η υγεία του επιδεινώνεται. Καθώς ήταν ο μόνος που γνώριζε όλες τις λεπτομέρειες της καλλιτεχνικής του πορείας και όλο το ιστορικό της χορωδίας, πίστευα ότι θα ήταν καλό το βιβλίο αυτό να γραφτεί όσο ήταν εν ζωή. Ήθελα να βρω μια ευκαιρία να του το προτείνω και να

προσφερθώ να βοηθήσω τον όποιο βιογράφο του στη συλλογή και οργάνωση του υλικού.

Τον Ιούνιο του 2013, περιμέναμε στα παρασκήνια του Ηρωδείου, στη σκιά της Ακρόπολης, για να βγούμε στη σκηνή για την τελευταία εμφάνιση της Ελληνικής Βυζαντινής Χορωδίας που θα διήθυνε ο ίδιος. Τον πλησίασα, κάθισα δίπλα του και πιάσαμε κουβέντα. Συζητήσαμε σχετικά με τις δραστηριότητές μου στον χώρο της μουσικής και τον ενημέρωσα για κάποιες πρόσφατες επιτυχίες μου με το Μελώδημα. Μου εξέφρασε τη χαρά του που είχα καταφέρει να βρω το δικό μου μονοπάτι στον χώρο της μουσικής και μου έδωσε συμβουλές και ιδέες. Μιλούσε με τον τρόπο που ένας πατέρας μιλάει στο παιδί του, λες και γνώριζε πως ήταν η τελευταία φορά που θα είχαμε την ευκαιρία να συνομιλήσουμε. Εκμεταλλευόμενος το ζεστό κλίμα που είχε δημιουργηθεί, του ανέφερα ότι θα ήταν καλό να γραφτεί ένα βιβλίο για την πορεία του στον χώρο της μουσικής. Μου απάντησε: «Γιατί; Πέθανα;» και αλλάξαμε θέμα συζήτησης.

Όταν έναν χρόνο αργότερα έφυγε από τη ζωή, η συγκεκριμένη σκέψη με απασχολούσε έντονα. Θεωρούσα ότι θα ήταν καλό να συλλεχθούν πληροφορίες για τον ίδιο και για τη χορωδία, από τα αδέρφια του και τα παλαιότερα μέλη της χορωδίας, και στη συνέχεια να δοθούν σε κάποιον συγγραφέα να τα συρράψει σε μια βιογραφία.

Πέρασε ένα εξάμηνο από τον θάνατό του, όταν μια μέρα χτύπησε το κινητό μου τηλέφωνο και στην οθόνη εμφανίστηκε το όνομά του. Το σήκωσα απορημένος και άκουσα στην άλλη άκρη της γραμμής την αδελφή του Σάσα (Αλεξάνδρα) Αγγελοπούλου. Η Σάσα με γνώριζε από μικρό παιδί, από την πρώτη μέρα που βρέθηκα στην Αγία Ειρήνη Αιόλου, όπου παρακολουθούσε και αυτή ανελλιπώς κάθε σαββατοκύριακο τον Εσπερινό και τη Θεία Λειτουργία, επιστρέφοντας από την Πάτρα, όπου εργαζόταν την εποχή εκείνη. Πάντα μου μιλούσε με αγάπη, όπως και αυτή τη φορά. Πριν μου αναφέρει τον λόγο της επικοινωνίας, σκέφτηκα να ζητήσω την άδειά της για να ξεκινήσω να μαζεύω υλικό για τη μελλοντική συγγραφή ενός βιβλίου για τον δάσκαλο. Δίστασα όμως να της μιλήσω και άφησα τις σκέψεις μου στο περιθώριο.

Επικοινωνούσε μαζί μου με αφορμή κάποια εκδήλωση που θα γινόταν στον ναό που έψελνα, στον Άγιο Διονύσιο Αχαρνών, στην οποία θα συμμετείχε η Ελληνική Βυζαντινή Χορωδία υπό τη διεύθυνση του Γιώργου Κωνσταντίνου. Αναζητούσε οδηγίες για να μπορέσει αυτή και ο αδελφός της Άγγελος να φτάσουν στον ναό. Στον Άγιο Διονύσιο θα τη συναντούσα για τελευταία φορά. Στον ίδιο χώρο, έξι χρόνια αργότερα, θα πληροφоруόμουν από τον προϊστάμενο του ναού, π.

Αναστάσιο Σαργέντη, τον θάνατό της. Ήταν η τελευταία απόγονος της οικογένειας, καθώς είχαν ήδη φύγει από τη ζωή όλα τα αδέρφια, χωρίς κανείς από τους τέσσερις να αφήσει απογόνους.

Ήταν εκείνη ακριβώς τη στιγμή που αποφάσισα να αρχίσω να καταγράφω τις αναμνήσεις μου από τον δάσκαλο. Η ιδέα είχε πλέον ωριμάσει μέσα μου. Συζήτησα την απόφασή μου αυτή με τη σύζυγό μου Αγγελική, η οποία με ενθάρρυνε να ξεκινήσω την καταγραφή αυτή ως μια ευκαιρία να επαναφέρω στη μνήμη μου στιγμές που έζησα κοντά του, ακόμα και αν τελικά δεν κατάφερα να γράψω ολόκληρο βιβλίο. Εξάλλου, αν και είχα γράψει πολλές τεχνικές αναφορές και αρκετά άρθρα στο παρελθόν, δεν είχα ποτέ ως τώρα ασχοληθεί με τη συγγραφή ενός βιβλίου. Εκμυστηρεύτηκα τις σκέψεις μου και σε δύο μέλη της Ελληνικής Βυζαντινής Χορωδίας, στον κουμπάρο μου Γιάννη Πανουσάκη και στον Βαγγέλη Κοτσώνα, αναφέροντάς τους λίγες από τις αναμνήσεις που θα κατέγραφα στο βιβλίο, από στιγμές με τον δάσκαλο που δεν γνώριζαν. Μου είπαν και οι δύο ότι όχι μόνο είναι καλό να καταγράψω αυτές τις αναμνήσεις μου, αλλά είναι και χρέος μου να τις κάνω γνωστές στο ευρύ κοινό.

Σταχυολογώντας τις αναμνήσεις μου, προέκυψε αυτό το βιβλίο, στο οποίο μοιράζομαι μικρές

και μεγάλες στιγμές που έζησα κοντά στον Λυκούργο Αγγελόπουλο. Περιλαμβάνει κυρίως προσωπικά μου βιώματα. Δεν πρόκειται για πλήρη βιογραφία του, αν και μάλλον είναι η πληρέστερη καταγραφή της πορείας του στον χώρο της μουσικής, αλλά για καταγραφή των αναμνήσεών μου και της συμβολής του στη δική μου πορεία στον χώρο της μουσικής, μια πορεία που όχι απλά επηρεάστηκε από αυτόν, αλλά, όπως θα καταλάβετε διαβάζοντας το βιβλίο, κατά πάσα πιθανότητα δεν θα υφίστατο καν χωρίς αυτόν.

Η συγγραφή αυτού του βιβλίου ήταν για εμένα ένα συναρπαστικό ταξίδι μέσα στον ωκεανό των αναμνήσεών μου από τον Λυκούργο Αγγελόπουλο. Καθώς θυμόμουν μία-μία τις στιγμές που καταγράφονται στο βιβλίο, άλλοτε ένιωθα νοσταλγία και συγκίνηση και άλλοτε γελούσα. Σε προσκαλώ να γίνεις συνταξιδιώτης μου σε αυτό το ταξίδι.

Αν ήσουν και εσύ μαθητής του ή συνεργάτης του, είμαι σίγουρος ότι το βιβλίο αυτό θα αφυπνίσει και τις δικές σου αναμνήσεις και θα δράσει ως ορμητήριο για να ξεκινήσεις το δικό σου ταξίδι στον ωκεανό των αναμνήσεών σου από τον δάσκαλο.

Αν δεν τον γνώριζες καν, είμαι σίγουρος ότι και πάλι θα βρεις το ταξίδι που περιγράφω συναρπα-

στικό και συνάμα διδακτικό. Αν μάλιστα διδάσκεις ή διοικείς άλλους ανθρώπους, τότε μπορείς να χρησιμοποιήσεις το βιβλίο αυτό ως πηγή έμπνευσης στην προσπάθειά σου να εμπνεύσεις και εσύ με τη σειρά σου τους συνανθρώπους σου και να προσφέρεις στο κοινωνικό σύνολο.

Κι αν ακόμα ήσουν ένας από αυτούς που βρέθηκαν κάποτε απέναντί του, είτε γιατί σε απομάκρυνε η αυστηρότητά του είτε γιατί διαφώνησες μαζί του σε μουσικά θέματα, να ξέρεις ότι το βιβλίο αυτό γράφτηκε κυρίως για σένα. Θέλω μέσα από τις στιγμές που καταγράφω να γνωρίσεις τον δάσκαλό μου, ως καλλιτέχνη, ως δάσκαλο και ως άνθρωπο. Ίσως σου αποκαλυφθούν νέες πτυχές της προσωπικότητάς του, τις οποίες πιθανότατα δεν είχες την ευκαιρία να γνωρίσεις. Ίσως κατανοήσεις γιατί ήταν αγαπητός στους μαθητές και τους συνεργάτες του παρά την επιφανειακή αυστηρότητά του. Κι αν καταφέρω να σε κάνω να δείξεις έστω και λίγη συμπάθεια προς το πρόσωπό του, να ξέρεις ότι τότε και μόνο τότε το ταξίδι μου αυτό θα έχει φτάσει στον προορισμό του.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν στην ολοκλήρωση αυτού του βιβλίου. Η σύζυγός μου Αγγελική Βλασοπούλου, υπήρξε συντα-

ξιδιώτης μου σε όλα τα στάδια της συγγραφής. Ο εννιάχρονος γιος μου Παναγιώτης ήταν ο πρώτος που διάβασε το βιβλίο από την πρώτη ως την τελευταία σελίδα. Με βάση τις απορίες του που συζητήσαμε εντόπισα σημεία του βιβλίου που δεν θα γίνονταν εύκολα κατανοητά από άτομα που δεν είναι εξοικειωμένα με την ορολογία της μουσικής.

Αρκετοί φίλοι από τη χορωδία με βοήθησαν να διασταυρώσω πληροφορίες, να επιβεβαιώσω λεπτομέρειες και να θυμηθώ ονόματα που είχα ξεχάσει. Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η συμβολή μελών της χορωδίας. Ο Δημήτρης Ζαϊτίδης, Πρόεδρος της χορωδίας, ο Ανδρέας Χρόνης, ο Λεωνίδας Λιούμης και ο Δαμιανός Σερέφογλου μοιράστηκαν μαζί μου πολλές ενδιαφέρουσες πληροφορίες για το ιστορικό της χορωδίας και συνέβαλαν στη βελτίωση του περιεχομένου του βιβλίου με εύστοχες παρατηρήσεις. Ο Παναγιώτης Ανδριόπουλος, που κρατάει ζωντανή τη μνήμη του δασκάλου μέσα από τις ημερίδες που διοργανώνει, με βοήθησε να γνωρίσω τον δάσκαλο ως ερμηνευτή σύγχρονης μουσικής. Πολλοί νεότεροι χορωδοί με βοήθησαν να διασταυρώσω λεπτομέρειες, επιβεβαιώνοντας πρόσωπα, ημερομηνίες και γεγονότα που ανασύρθηκαν θολά από τη μνήμη μου.

Στη συμπλήρωση του βιογραφικού του δασκά-

λου και στη διασταύρωση πληροφοριών σχετικά με την ευεργετική του δράση συνέβαλαν ιδιαίτερα: η Γραμματέας του ωδείου «Νίκος Σκαλκώτας» Μαίρη Δρόσου, που έφαξε εξονυχιστικά το αρχείο του ωδείου παρέχοντάς μου σημαντικές πληροφορίες, ο Προϊστάμενος του Γραφείου Γάμων-Διαζυγίων της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών και του Ι. Ναού Αγίας Ειρήνης Γαλατσίου Αρχιμανδρίτης π. Τίτος Γαρεφαλάκης, που μέσω των γνωριμιών του συνέβαλε στη διασταύρωση σημαντικών πληροφοριών εντός της Αρχιεπισκοπής, ο Πρόεδρος του Μακεδονικού Ωδείου Θεσσαλονίκης Δημήτρης Αθανασιάδης, που όντας ο ίδιος παρών μου παρείχε πληροφορίες για τις Διπλωματικές εξετάσεις του δασκάλου στο Μακεδονικό Ωδείο Θεσσαλονίκης.

Θερμές ευχαριστίες για τη δημιουργία του εξωφύλλου οφείλω στον διακεκριμένο ζωγράφο Αντώνη Τσακίρη, έργα του οποίου κοσμούν σημαντικές ιδιωτικές συλλογές στην Ελλάδα και το εξωτερικό, αλλά και εξώφυλλα βιβλίων γνωστών συγγραφέων (Cormac McCarthy, Αύγουστος Κορτώ κ.ά.). Φιλοτέχνησε το πορτρέτο του δασκάλου αφιλοκερδώς, συγκινημένος από τις πληροφορίες για τον δάσκαλο που μοιράστηκα μαζί του για να εμπνευστεί. Με την απλότητα ενός μολυβιού, κατάφερε να αποτυπώσει σε ένα πορτρέτο τις δια-

φορετικές πτυχές της προσωπικότητας του δασκάλου, που παρακολουθεί διακριτικά την πορεία των μαθητών του, με μια οικειότητα στο χαμόγελό του, που τους επιτρέπει να τον πλησιάσουν, αλλά και με μια αυστηρότητα στο σπινθηροβόλο βλέμμα του που δεν τους αφήνει περιθώρια μετριότητας.